

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Художньо-графічний факультет
кафедра образотворчого мистецтва

О.М. Смичковська

АХРОМАТИЧНА КОМПОЗИЦІЯ

Частина 1. Основні закони та правила створення композиції
Методичні рекомендації до дисципліни «Теорія та практика живопису»
для самостійної роботи здобувачів вищої освіти 1 року навчання
ОС «бакалавр» спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Одеса – 2017

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою Радою ПНПУ імені К.Д. Ушинського,
Протокол №___ від _____р.

Методичні рекомендації розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри образотворчого мистецтва, протокол №1 від 28 серпня 2017 р.

Укладач: **Смичковська О. М.**, викладач кафедри Образотворчого мистецтва

Рецензенти:

Кубриш Н. Р., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки Архітектурно-художнього інституту ОДАБА

Котова О.О. кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва ПНПУ імені К.Д. Ушинського

У представлених методичних рекомендаціях міститься теоретична інформація про основні закони та правила створення композиції, що є основою для подальшого оволодіння вміннями та навичками в галузі живопису та інших профільних дисциплін.

Дані методичні рекомендації адресовані здобувачам вищої освіти ОС «бакалавр» першого року навчання 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, студентам інших мистецьких ЗВО, а також усім, хто працює і навчається в галузі образотворчого мистецтва.

Відповідальний за випуск:

зав. кафедри образотворчого мистецтва ПНПУ імені К.Д. Ушинського
доктор мистецтвознавства, професор **Тарасенко О.А.**

Методичні рекомендації з дисципліни «Теорія та практика живопису» призначені для здобувачів вищої освіти першого року навчання для виконання практичних завдань з «Ахроматичної композиції» та передбачає розвиток композиційної і колористичної культури студентів ХГФ.

У курсі «Теорія та практика живопису» робота над декоративною композицією сприяє розширенню уявлень здобувачів про закономірності композиційного рішення творчих робіт, залученню їх до естетичного та художньо-творчого досвіду і має на меті практичне застосування у виконанні завдань з живопису.

Завдання ахроматичного рішення композиції спрямовані на ознайомлення студентів з основними законами та правилами композиції; розвиток їх творчих здібностей в процесі виконання різних видів художньої діяльності, уміння переробляти реалістичне зображення об'єкта в декоративне, бачити і розуміти прекрасне, використовувати різноманітні форми об'єктів при композиційному рішенні творчих робіт.

Студенти повинні: знати принципи композиційної побудови композиції, поняття композиційного руху (розвитку), ритм композиційного руху, композиційний центр та його типи. Вміти: самостійно оцінювати та узагальнювати опрацьований матеріал, користуватися різноманітними джерелами інформації, робити висновки, практично використовувати у завданнях з живопису.

Вступ

Найважливішою дисципліною у навчанні здобувачів - художників образотворчого, декоративно – прикладного напрямку є композиція. Сучасні уявлення про результативність освіти визначаються як результатів не тільки знання, вміння і навички, а і компетентність. Компетентність - це система знань в дії. Придбання, перетворення і використання знань передбачає активну пізнавальну діяльність, тому в структуру компетентності входять також емоційно-вольові та мотиваційні мотиви.

У зв'язку з цим виникає необхідність поліпшення змісту, форм, способів і методів підготовки сучасного фахівця. Найбільша ефективність реалізації художньої освіти на ХГФ, і в даному випадку розвиток творчих здібностей студентів залежить від: їх потреб в творчому перетворенні, власного світогляду, світосприйняття, розвитку здібностей до самовдосконалення і перетворенню навколишньої дійсності. Здатність студента до творчої діяльності виділяється як одна з основних, для фахівців в області культури і мистецтва. Навчання образотворчому мистецтву повинно бути спрямовано на творчий розвиток особистості, на розвиток потреби і готовності до самовираження, а не формальне оволодіння образотворчої грамотою. Найбільш ефективні умови для розвитку творчих здібностей можуть бути, створені при навчанні основам композиції.

Композиція як предмет, при вивченні якого актуалізуються знання, вміння і навички, що здобуваються при освоєнні інших предметів (малюнка, живопису, композиції, історії мистецтва, світової художньої культури), найбільш ефективно сприяє формуванню предметної компетентності.

Компетентність можна визначити як сукупність особистісних якостей, знань, умінь, навичок, здібностей, обумовлених досвідом діяльності. Виходячи з визначення компетентності, можна припустити, що в основу побудови і реалізації освітньої програми в логіці компетентнісного підходу, зокрема програми з основ композиції, повинні бути покладені наступні

методологічні принципи фундаментальних теоретичних основ мистецької освіти:

- зміцнення пізнавальної діяльності студентів у процесі засвоєння змісту;
- активізація загальноосвітньої програми: усвідомленості, здатності до вибору, активності, самостійності.
- активізація і підтримка прояви індивідуальності, актуалізація особистісних цінностей і смислів, які навчаються основам композиції.

Про вплив постмодернізму на сучасне мистецтво

Постмодернізм - поняття, що означає структурно подібні явища в світовій суспільного життя і культурі другої половини ХХ століття; він вживається як для характеристики комплексу стилів у художньому мистецтві. Постмодерн - стан сучасної культури, що включає в себе своєрідну філософську позицію.

Естетична специфіка постмодернізму в різних видах і жанрах мистецтва пов'язана, перш за все, з некласичною трактуванням класичних традицій далекого і близького минулого, їх вільним поєднанням з ультрасучасної художньої чуттєвістю і технікою. Широке розуміння традиції як багатого і різноманітного мови форм, чий діапазон простирається від стародавнього Єгипту і античності до модернізму ХХ століття, виливається в концепцію постмодернізму як фрістайлу в мистецтві, продовжив естетичну лінію маньєризму, бароко, рококо.

Постмодерністський діалог з історією культури пов'язаний з відродженням інтересу до проблем гуманізму в мистецтві, пильній увазі до змістовних моментів творчості. Його стилістичний плюралізм, утворюють театралізоване простір значного пласту сучасної культури, чия декоративність і орнаментальність акцентують зображально-виразний початок у мистецтві, яке стверджує себе у суперечці з тенденціями попереднього модерністського періоду.

Характерна для останнього інтернаціоналізація художніх прийомів змінюється виразним регіоналізм, локальністю естетичних пошуків, тісно

пов'язаних з національним, місцевим, міським, екологічним контекстом. Постмодернізм в мистецтві деколи називають новою класикою або новим классицизмом. Маючи на увазі інтерес до художнього минулого людства, його вивчення і проходженню класичних зразків. При цьому приставка "пост" трактується як символ визволення від догм і стереотипів модернізму, і, перш за все, фетишизації художньої новизни, нігілізму контркультури.

Глибинне значення постмодернізму полягає в його перехідний характер, що створює можливості прориву до нових художніх горизонтів на основі нетрадиційного осмислення традиційних естетичних цінностей. Подання про західну культуру як оборотному континуумі, де минуле і сьогодення живуть повнокровним життям, постійно збагачуючи один одного, спонукає не поривати з традицією, але вивчати архетипи класичного мистецтва, синтезуючи їх з сучасними художніми реаліями. Відхід від революційного заперечення естетики повертає розвиток культури ХХ століття в еволюційне русло.

Постмодернізм дав сучасному мистецтву нескінченну різноманітність стилів, породжене характерною для постмодернізму абсолютною свободою самовираження.

Цільові напрями самостійної роботи студентів.

Однією з форм, що допомагають вирішити проблему професійної освіти, є продумані і систематизовані, логічно і цілеспрямовано розроблені завдання і вправи для самостійної роботи студентів, в яких перед ними послідовно висуваються пізнавальні завдання, вирішуючи які вони усвідомлено і активно засвоюють знання і вчать ся творчо застосовувати їх в нових умовах.

Методи самостійної роботи студентів:

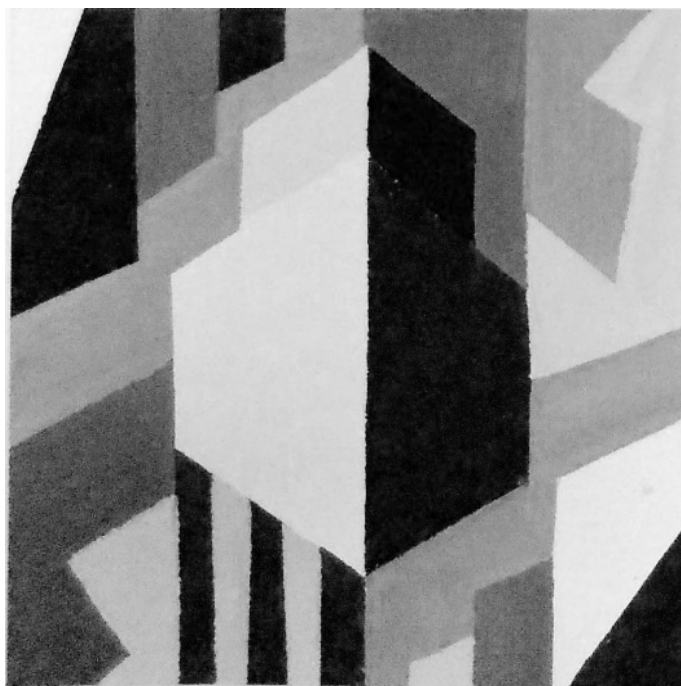
- порівняльно-аналітичні спостереження;
- рішення навчальних і професійних завдань;
- робота з різними джерелами інформації »

- дослідницька діяльність.

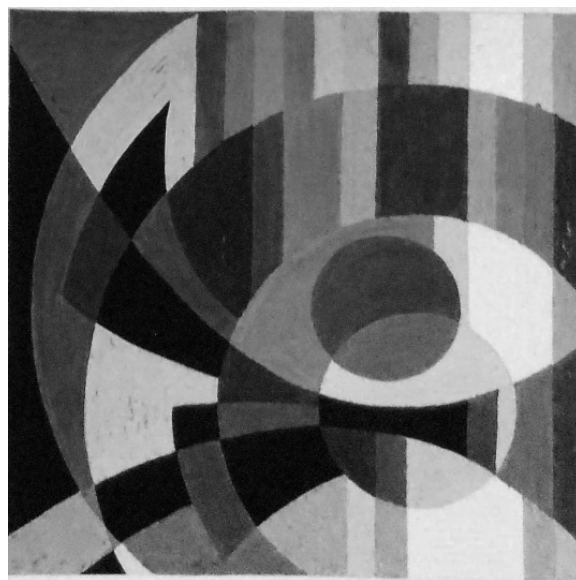
Даний підхід до розробки матеріалу для самостійної роботи студентів дозволяє творчо підійти до підготовки занять, виявити можливості досліджуваного матеріалу, створюючи тим самим умови для саморозвитку особистості студента.

Засоби навчання - основа самостійної роботи. Свобода творчості і справжня майстерність приходять на основі точного знання. Століттями художники шукали виразні композиційні схеми, в результаті ми можемо говорити про те, що найбільш важливі за сюжетом елементи зображення розміщуються не хаотично, а утворюють прості геометричні фігури (трикутник, піраміду, коло, овал, квадрат, прямокутник).

Для передачі образу чогось нерухомого стійкого підійде замкнута, закрита, статична композиція. Основні напрямки ліній стягуються до центру. Побудова її за формою кола, квадрата, прямокутника з урахуванням симетрії дає необхідне рішення.

Звичайно, не варто перебільшувати значення композиційних схем. Художник, втілюючи задум, спирається, перш за все, на своє образно-зорове уявлення про майбутню картину. Але в період навчання основам композиції дуже корисно використовувати такі схеми, так як вони допомагають знайти співвідношення різних частин картини або малюнка, усвідомити загальну

структуру композиції. Тематичну декоративну композицію можна порівняти не тільки з орнаментом, де є мотив, але і з візерунком, вільно заповнює площину. При всій своєрідності декоративного зображення воно абсолютно не виключає послідовності, не позбавлено можливості вести сюжетний цікава розповідь, навіть ілюстрації до книги можуть бути виконані декоративно.

Художник, втілюючи задум, спірається, дера за все, на своє образно-зорових уявлення про майбутнього картину. Але в період навчання основам композиції дуже корисний використовуват такі схеми, які допомагають знайти співвідношення різних частин картини або малюнки, усвідомити загальну структуру композиції. Тематичну декоративну композицію можна порівняти не тільки з орнаментом, де є мотив, но и з візерунком, який вільно заповнює площину. При всій своєрідності декоративного зображення воно зовсім не виключає послідовності, що не позбавлено можливості вести сюжетну цікава розповідь, даже ілюстрації до книги могут бути виконані декоративно.

Основні закони і правила створення композиції.

Починаємо роботу над декоративною композицією, використовуючи групу ахроматических квітів

Елементи композиції

1. Сімметрія (асиметрія)
2. Равновесіє
3. Рітм
4. Целесообразность будови
5. Розмаїття форм

Формат

Важливим завданням композиційної побудови картини є вибір формату (його розмір і пропорції сторін) і величина зображення:

- задумане зображення добре розміщується далеко не в будь-якому розмірі полотна, а різні форми картинній площині можуть надавати зображуваних об'єктів різний характер.

- круглий формат полотна додає картині спокійну завершеність;
- овальний портрет добре поєднується з округлістю особи і надає зображуваного людині м'якість;
- витягнутий вгору прямокутний формат - підвищує монументальне враження від зображення;
- квадрат і трикутник - передає стійкість;
- надмірна витягнутий по горизонталі прямокутний формат сковує і принижує зображуваний об'єкт.

Розмір картини залежить також від її змісту. Чи не кожен сюжет можна втиснути в рамки малого полотна або його збільшити. Для кожного сюжету повинен бути знайдений відповідний розмір.

Композиційний центр

Композиційному центру - зобов'язані підкоритися всі елементи зображення, в тому числі врівноважені величиною фігур, колірними сопоставленнями та відстанню між об'єктами.

Композиційний центр не збігається з геометричним центром, але і не віддаляється від нього далеко.

Ритм

(Статика і динаміка)

У мистецтві ритм проявляється в повторенні окремих елементів зображення;

- чергуванні масштабних співвідношень;
- розташуванні світлових і колірних плям;
- динаміці жестів.

Ритм допомагає художнику акцентувати увагу глядача на важливих моментах і налаштовує на певний лад, посилює виразність зображення.

Стиснення і розтягування - прийоми, що допомагають при необхідності краще розкрити тему твору.

Контраст у композиції

У композиції використовується безліч контрастів - це лінії, форми, величини, колір. Чим більше буде різниця між лініями, формами величинами, тим виразніше буде композиція.

Виразність композиції підсилюється, якщо вона будується на зіставленні великого і малого, динамічного і нерухомого, яскравого за кольором і стриманих відтінків.

Рівновага в композиції

- рівновесіє в композиції досягається рівномірним розподілом.
- елементів зображення на площині картини зліва і справа,
- вгору і вниз.
- потрібно уникати поділу площині на рівні частини, як по вертикалі, так і по горизонталі. Горизонт не повинен збігатися з горизонтальною серединою картини, а на середню вертикаль не повинні потрапляти великі об'єкти - як результат - поділ на 2 самостійні частини.

Починаємо роботу над декоративною композицією, використовуючи групу ахроматических квітів.

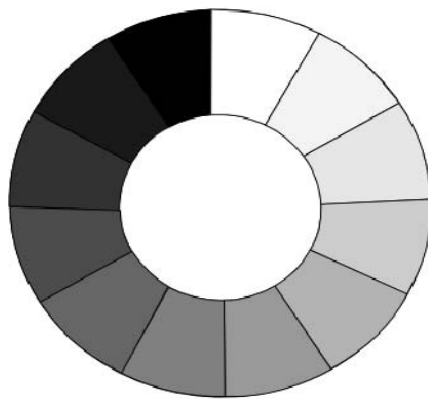
До групи яких включаються кольору білий, чорний і сірий. При цьому сірий колір може мати безліч відтінків, які відрізняються один від іншого тільки світлотой. З теорії фізики кольору ми знаємо, що будь-яке тіло частина падаючих на нього світлових променів відбиває, а частина поглинає. Чим більше променів відображає поверхню, тим поверхню, здається світліше. Отже, світлота характеризує ступінь відмінності даного кольору від білого або чорного. Людське око здатне розрізнати дуже велике число сірих відтінків - до 300-400. Спираючись на поняття «світлота», можна дати досить суворе визначення ахроматических квітів: ахроматичними називають ті кольори, які не мають колірною тону і відрізняються один від іншого.

Ахроматичний ряд, який містить певну кількість ступенів, в рівній мірі відрізняються одна від одної по світлин, називають рівноступенним.

На перший погляд, побудувати рівноступенний ахроматичний ряд неважко. Оскільки сірий колір визначається його світлотой (вмістом в ньому білого

кольору, тобто тією кількістю білого світла, яке сірий колір відображає), для отримання зорового враження рівноступенності ахроматичного ряду треба, щоб сірий середній колір містив білого не 50%, а значно менше.

У ахроматична ряду (рис. 1), що складається з дев'яти ступенів, середній колір знаходиться в середині, розділяючи всі кольори на дві групи: світлі і темні. Цей сірий середній колір є найспокійнішим, нейтральним; відповідну емоційне забарвлення набувають і композиції, де він бере участь

Для художників, що мають справу з кольором, надзвичайно важливо виявити роль і значення світлотного відносин квітів, можливості застосування в композиції поєднань ахроматических квітів.

Правильніше сказати так: будь-яка гармонія повинна нести закономірне початок і в той же час далеко не всяка закономірність може бути гармонійною.

Для освіти гармонії необхідні, як мінімум, три тони. Широко відома гармонія трьох сірих тонів, які при приміщенні їх в ахроматичний ряд розташовуються на однакових інтервалах один від іншого. Цей принцип гармонізації сірих кольорів (однакові світлотного інтервали між тонами) і є головним в тій системі,

Введення в композицію третього тону відразу підвищує виразні можливості світлотного відносин, так як образотворчі можливості трехтонових композицій (в порівнянні з двухтоновий) значно багатшими завдяки появі нового виразного кошти - світлотного взаємодії квітів (рис. 3). У трехтонових композиціях розширюються можливості вираження в них різного емоційного стану: від спокійного (стриманого) до експресивного. Слід зазначити, що в складних Багатотоновий композиціях ми частіше зіштовхуємося з двома, а з великим числом світлотного градацій (Рис.2)

Різні форми, які ми розміщуємо на площині аркуша, вибудовуючи композицію на основі ахроматичні кольори, повинні бути врівноважені, тобто розташовані так, щоб не виникало почуття незручності, бажання щось зрушити, змінити розмір деяких мотивів, тобто кожна форма повинна в стані стійкої рівноваги по відношенню до інших форм, весь набір форм - по відношенню до аркуша паперу.

Перед вами три фігури: коло, квадрат, трикутник. Яка з них найбільш стійка, важка, добра, спокійна, агресивна? Важко уявити агресію у вигляді гармонійного кола, а тонкість - за допомогою квадрата. Проводимо експеримент з лініями трьох видів - горизонтальної, вертикальної і діагоналлю. Навряд чи можна назвати динамічною горизонтальну лінію, а вертикальну - найстійкішою.

Практичні завдання для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Організація декоративної композиції за допомогою художніх засобів побудови композиції на задану тему: цілісність і руйнування площині квадрата.

Мета: виконати зразки графічного заповнення площини з виявленням виразного характеру різних форм точково-лінійної графіки.

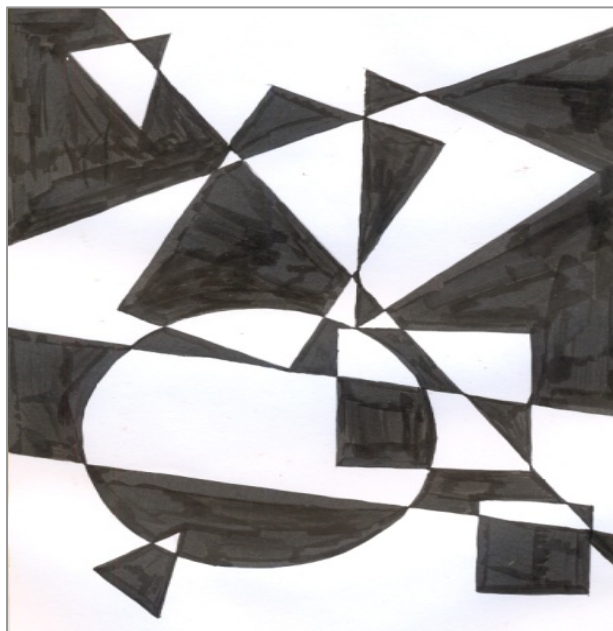
вимоги:

- робота виконується в фіксовану графіку (в ахроматична виконанні);
- композиція повинна бути акуратною, покриття тоном - рівним;

- композиційне рішення повинно бути оригінальним;
- попередньо виконується кілька ескізів

Матеріал: туш.

Розмір композиції: кожна композиція виконується на форматі А4.

Перша умова комфортності - нерівне кількість чорного і білого в композиції.

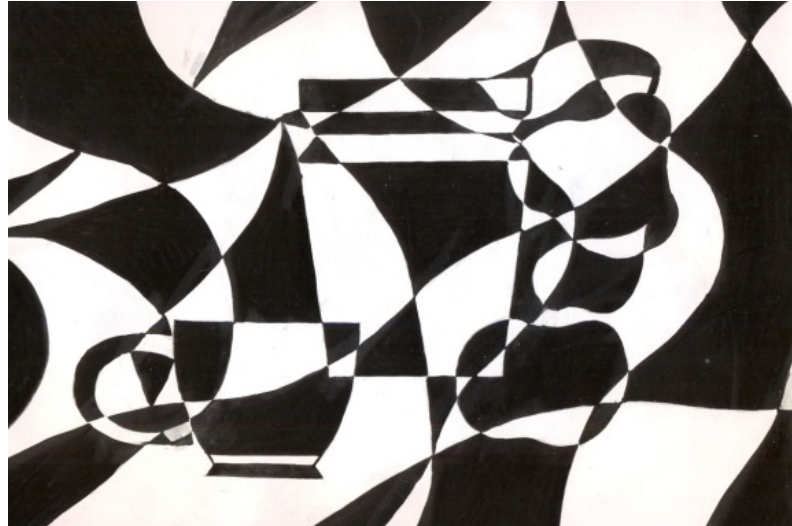
Завдання 2. Композиційне рівновагу (площинна композиція).

Мета: виконати композицію на створення рівноваги з 7-9 площинних фігур відповідно до вимог візуальної цілісності і художньої виразності.

вимоги:

- процес побудови композиції повинен протікати за рахунок свідомого управління інтенсивністю і спрямованістю плям;
- забезпечення цілісності композиції;
- забезпечення рівноваги композиції;
- композиційне рішення повинно бути оригінальним;
- попередньо виконується кілька ескізів (3-5 шт).

Друга умова комфортності - присутність в просторі композиції плям різних розмірів.

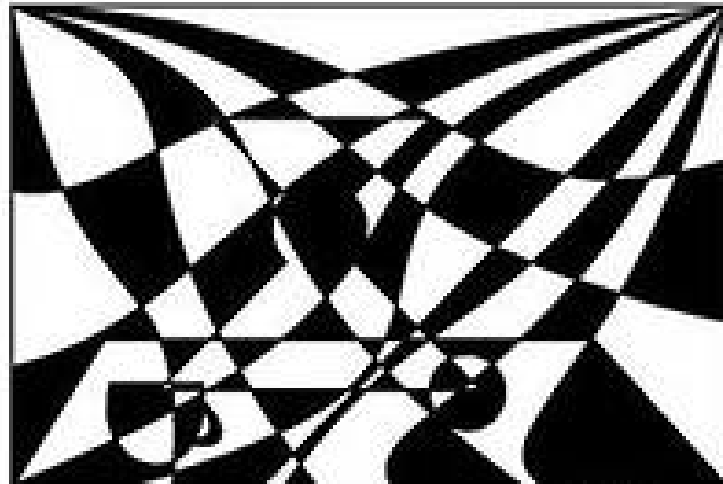

Розмір композиції: кожна композиція виконується на форматі А4.

Третя умова комфортності - композиція повинна сприйматися, як єдине ціле. Для цього її вибудовують щодо єдиного вузла, званого композиційним центром. Композиційний центр є не географічним центром

аркуша, а являє собою спеціально виділене місце в композиції, яке має ті якості, властивими тільки йому.

Четверта умова комфортності- плями і проміжки між ними повинні бути різної величини, інакше ритм стає монотонним.

П'ята умова комфортності - збалансованість виходу плям до країв композиції

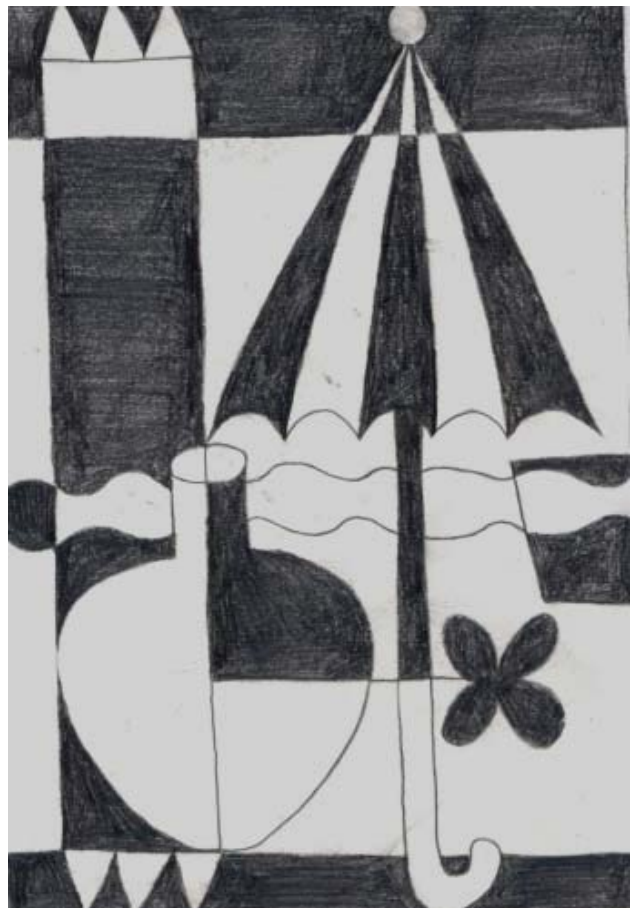
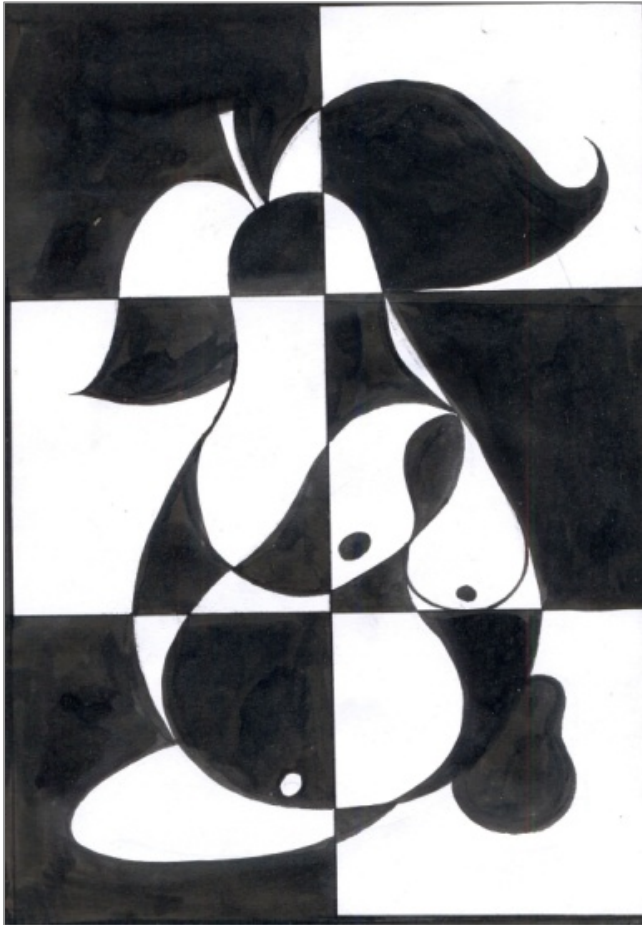
Розмір композиції: кожна з двох композицій виконується на форматі А4.

Завдання 5. Контраст - нюанс (на основі модуля).

Мета: практичне освоєння гармонізації художньої форми на базі модульного елемента з урахуванням формотворчих чинників.

Вимоги:

- розробити один модульний елемент, який дозволяв би при різних поєднаннях і перестановках отримати відкриту (закриту) композицію на нюансі і контрастне поєднання модульних елементів;
- допустимо застосування модулів з різним ставленням сторін (принцип подібності);
- при побудові модульного елемента слід прагнути до оригінальності і гармонійності його конфігурації;
- забезпечення цілісності і рівноваги композиції;
- попередньо виконується кілька ескізів

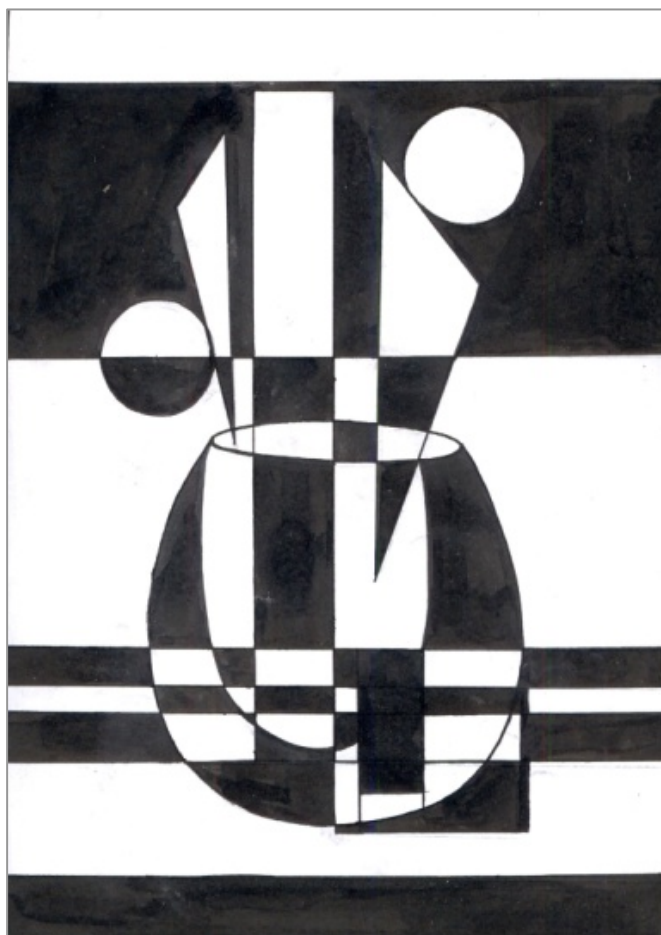
Розмір композиції: кожна композиція виконується на форматі А4

Завдання 6. Виявлення домінанти композиції (наприклад, по масі, по висоті і т.д.).

Мета: Навчитися правильно розташовувати елементи в композиції, виявляючи при цьому активну частину - домінанту, враховуючи закони візуального сприйняття площині.

Вимоги:

- побудувати композицію з використанням графічних форм за принципом їх структурної підпорядкованості з виділенням домінанти;
- домінанта повинна легко проглядатися в композиції;
- композиційне рішення виконується в олівці (3-5 шт), обраний варіант виконується в хроматическом ключі (колір);
- робота виконується акуратно;
- використовувані елементи повинні бути стилізовані або наповнені легким декором;- компоновка аркуша повинна бути врівноваженою

Розмір композиції: кожна з двох композицій виконується на форматі А4

Розмір композиції: кожна з двох композицій виконується на форматі А4.

Результати освоєння програми по композиції:

- навчально-творчі роботи студентів протягом навчального року;
 - навчання основам композиції студентів, майбутніх художників-педагогів, сприяє становленню спеціальної компетентності при виконанні наступних умов:

1. Збільшення самостійної роботи, і вивчення теоретичних основ композиції.
2. Активізація пізнавальної діяльності студентів: свідомості, можливості і здатності до вибору, активності, самостійності - суб'єктивної позиції.
3. Актуалізація особистісних цінностей і смислів.
4. Прояв індивідуальності, креативності при виконанні навчально - творчих завдань.
5. Розвиток рефлексивних умінь, навичок аналізу твори мистецтва, навчання критеріям аналізу композиції, розуміння, що конструктивні та смислові зв'язки слід розглядати разом, що конструкція виконує функцію подачі сенсу.

6. Емоційний зміст має бути тісно пов'язане з предметним (або безпредметним) змістом твору, створити єдиний образ, сенс. Особливу увагу необхідно приділяти подібним, асоціативним характеристикам засобів художньої виразності (лінія, пляма, фактура).

Питання для самоконтролю

1. Що таке «композиція». Назвіть відмінності між станкового і декоративного композицією.

Композиція - побудова художнього твору відповідно до композиційними законами і прийомами. Існує поняття композиції станкового і декоративного. У станкового композиції завжди присутній сюжетно - смисловий центр. У декоративної композиції він може бути відсутнім.

2. Назвіть основні закони композиції. Закон єдності змісту і форми, закон цілісності, закон типізації, закон контрасту.

3. Розкажіть про закон єдності змісту і форми. Закон єдності змісту і форми говорить про те, що сюжет, композиційне і колірне рішення картини має бути підпорядковане її ідейним змістом.

4. Розкажіть про закон цілісності. Закон цілісності передбачає підпорядкованість всіх елементів композиції головного, що виражає ідейний задум картини (наявність єдиного сюжетно-композиційного центру).

5. Закон контрасту. Закон контрастів - це закон зіставлення протилежних якостей предметів або елементів композиції (світле - темне, високе - низьке, горизонталь-вертикаль і т.д.).

6. Основні композиційні Прийоми.

Основними композиційними прийомами є: визначення розміру та формату композиції; вибір точки зору; визначення сюжетно- композиційної центру; масштабність; рівновагу; симетрія або асиметрія; ритм; прийом ізоляції; віділення головного світлом; колірне або тонів пляма.

7. О важливості вибору точки зору в композиції для успішної реалізації художнього задуму.

Величезне значення в реалізації художнього задуму має правильний вибір точки зору, який дозволяє посилити задумане враження, надати композиції оригінальність і неповторність.

Словник термінів до теми

Ахроматичний ряд - ряд світлотного діапазону від білого до чорного, що складається з дев'яти світлин. Кожен світлотний тон настільки темніше попереднього, наскільки світліше наступного.

Асиметрія - Відсутність або порушення симетрії

Гуаш (франц. Gouache) - непрозорі фарби, розтираються на воді з клеєм і домішкою білила; живопис такими красками.

Декоративна композиція - спосіб розташування на площині декоративних елементів, їх взаємозв'язок.

Діссиметрія - порушення, відсутність симетрії, пропорційності окремих частин.

Композиція (від латинського «componere» - складати, будувати) - термін, що вживається в мистецтвознавстві. Композиція - це зв'язок різних частин в єдине ціле, відповідно до будь-якої ідеєю. І ці частини разом узяті складають певну форму. Термін "композиція" застосовується в двох аспектах:

- 1) це цілеспрямоване побудова художнього твору, обумовлене його змістом, характером і призначенням.
- 2) це найважливіший організуючий елемент художньої форми, що надає твору гармонійну єдність і цілісність, соподчинять його компоненти один одному і цілому, виступаючи як атрибут художнього твору.

Контраст – 1) різке розходження, протилежність двох величин: розміру, кольору (світлого й темного, теплого й холодного, насиченого й нейтрального), руху й т.д. 2) контраст світлотний і хроматичний - явище, при якому сприймане розходження значно більше, ніж фізична основа. На світлому тілі колір предмета здається більш темним, на темному – більше світлим. Світлотний контраст найбільш чітко проявляється на границі темної

й світлої поверхонь. Хроматичний контраст – зміна колірному тону й насиченості під впливом навколишніх кольорів (одночасний контраст) або під впливом кольорів, що опередньо спостерігалися (послідовний контраст).

Художній образ – специфічна форма відбиття дійсності в конкретно-почуттєвій зорово сприйманій формі. Створення художнього образу тісно пов'язане з відбором найбільш характерного, з підкресленням істотних сторін предмета або явища в межах індивідуальної неповторної природи цих предметів й явищ. Відомо, що свідомість людини відбиває не тільки об'єктивний зоровий образ об'єкта, але і його чуттєво-емоційну значимість. Кожен образ – це одночасно правдиве відображення об'єктивної дійсності й вираження естетичних почуттів художника, індивідуального, емоційного його відношення до зображуваного, смаку й стилю.

Література

1. Гаранового С.В. Навчання образотворчому мистецтву. Інтеграція художнього і логічного. Санкт-Петербург: КАРО, 2004
2. Баришева Ю.А. та ін. Я і світ навколо. Методичні рекомендації для учителів.- М., изд-во «Баласс», 1998 р
3. Бесчастнов Н.П. Чорно-біла графіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. -М.
4. Буткевич Л.М. Історія орнаменту: Навчальний посібник для студентів висш.пед. навч. закладів. М .: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003 -272 е., 8 с. ил .; мул.
5. Громов Е.С. Природа художнього творчості.- М .: Просвещение, -1986.
6. Де Моран А. Історія декоративно-прикладного мистецтва: Пер. з фр. М .: Мистецтво, 1982, -577 с, іл.
7. Катханова Ю.Ф. «Розвиток творчих здібностей учнів в графічній діяльності». Дисс. доктор, пед. наук, -М., 1992

8. Логвиненко Г.М. Декоративна композиція: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. М: Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2004
9. Мізіна Ю.І. Творчі роботи учнів як засіб розвитку їх пізнавальної самостійності. Дис. канд. пед. наук -М, 2001